

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2025-33-12>  
821.162.1.09:821.161.2.09

SERKOVA Yuliia

Chmielnicki Uniwersytet Narodowy  
<https://orcid.org/0000-0002-8346-2096>  
e-mail: [yulsier@yahoo.pl](mailto:yulsier@yahoo.pl)

## НARODOWO-WYZWOLENIOWY PATOS PROMETEIZMU W „DZIADACH” A. MICHEWICZA I „KAUKAZI” T. SZEWCZENKA

W literaturze polskiej i ukraińskiej wątki prometejskie znalazły szczególny wyraz w dziełach Adama Mickiewicza i Tarasa Szewczenki – dwóch wielkich poetów, którzy tworzyli w kontekście walk wyzwoleniczych. Dzieła takie jak „Dziady” Mickiewicza i „Kaukaz” Szewczenki są wybitnymi przykładami prometeizmu, w którym osobisty bunt bohatera splata się z losem narodu walczącego o wolność i niepodległość. Prometeizm w twórczości obu poetów wykracza poza zwykły heroizm – jest to głęboko zakorzeniona filozofia, w której bunt jednostki przeciwko niesprawiedliwości przybiera niemal religijną formę poświęcenia się dla sprawy narodu. W twórczości obu poetów prometeizm nabiera szczególnego znaczenia w kontekście narodowym i politycznym. Polska, podzielona między okupantów, oraz Ukraina znajdująca się pod panowaniem rosyjskim były krajami doświadczającymi długotrwałej niewoli, dlatego prometejska postawa bohaterów dzieł Mickiewicza i Szewczenki odzwierciedla walkę narodów o wolność. Temat romantycznego prometeizmu w dziełach Adama Mickiewicza i Tarasa Szewczenki pozostaje aktualny, gdyż odzwierciedla uniwersalne wartości, które nadal rezonują we współczesnym świecie. Bunt przeciwko niesprawiedliwości, walka o wolność, obrona praw jednostki i ludu – to kwestie, które wciąż zajmują centralne miejsce w debatach politycznych i społecznych. W czasach globalnych zmian, konfliktów zbrojnych i walki o prawa człowieka, postać Prometeusza – symbolu buntu i poświęcenia – staje się na nowo inspiracją dla wielu ruchów społecznych i politycznych. Prometeizm jako idea odzwierciedla potrzebę przeciwstawiania się reżimom autorytarnym, ideologiom totalitarnym i wszelkim formom ucisku. W kontekście współczesnych dążeń niepodległościowych, takich jak walka Ukrainy o suwerenność, odniesienia do prometeizmu, szczególnie w twórczości Szewczenki, nabierają ogromnego znaczenia, przypominając nam o konieczności wytrwałości w obliczu cierpienia i niesprawiedliwości. Ponadto zarówno Mickiewicz, jak i Szewczenko podkreślali w swoich dziełach rolę poety i artysty jako przewodnika moralnego swojego narodu. W czasach kryzysów politycznych i etycznych odpowiedzialność intelektualistów i twórców za kształtowanie świadomości społecznej nie jest mniej ważna. Ich stanowisko można interpretować jako apel o angażowanie artystów i intelektualistów w sprawy publiczne, a także jako przypomnienie, że słowa mają moc kształtowania rzeczywistości. I wreszcie prometejski motyw cierpienia w imię wyższej idei czy wartości jest nadal obecny w literaturze, filmie, sztuce i kulturze, które często odwołują się do archetypów buntu i poświęcenia. Te uniwersalne tematy zapewniają ciągłość dialogu między przeszłością a teraźniejszością, pokazując, że walka o wolność, sprawiedliwość i godność nigdy nie traci na aktualności w żadnej epoce.

Słowa kluczowe: prometeizm, wartości uniwersalne, suwerenność i niepodległość, artysta jako przywódca moralny swojego ludu.

СЕРКОВА Юлія

Хмельницький національний університет

## НАЦІОНАЛЬНО – ВИЗВОЛЬНИЙ ПАФОС ПРОМЕТЕЇЗМУ В «ДЗЯДАХ» А. МІЦКЕВИЧА ТА «КАВКАЗІ» Т. ШЕВЧЕНКА

У польській та українській літературі prometeїські мотиви знайшли особливе відображення у творчості Адама Міцкевича та Тараса Шевченка – двох великих poetів, які писали свої твори в контексті визвольної боротьби. Такі твори, як Дзяди Міцкевича та Кавказ Шевченка, є видатними прикладами prometeїзму, де особистий бунт героя переплітається з долею народу, який бореться за свободу і незалежність. Prometeїзм у творчості обох poetів виходить за межі звичайного героїзму – це глибоко вкорінена філософія, у якій бунт особистості проти несправедливості набуває майже релігійної форми самопожертви заради національної справи. У творах обох poetів prometeїзм набуває особливого значення в національному та політичному контексті. Польща, розділена між окупантами, та Україна, під російським пануванням, були країнами, які зазнали довготривалої неволі тому prometeїська постава героїв творів Міцкевича і Шевченка відображає боротьбу народів за свою свободу.

Тема романтичного prometeїзму у творчості Адама Міцкевича та Тараса Шевченка залишається актуальною, оскільки відображає універсальні цінності, які й досі резонують у сучасному світі. Бунт проти несправедливості, боротьба за свободу та захист прав особистості і народу – це питання, які досі займають центральне місце в політичних та соціальних дебатах. У часи глобальних змін, збройних конфліктів та боротьби за права людини постає Прометей – символу бунту та самопожертви – знову стає натхненням для багатьох соціальних та політичних рухів. Prometeїзм, як ідея, відображає потребу протистояння авторитарним режимам, тоталітарним ідеологіям та будь-яким формам утисків. У контексті сучасних прагнень до незалежності, таких як боротьба України за суверенітет, відсилання до prometeїзму, особливо у творчості Шевченка, набуває величезного значення, нагадуючи про необхідність витривалості перед обличчям страждань та несправедливості.

Крім того, і Міцкевич, і Шевченко у своїх творах підкреслювали роль поета та митця як морального провідника свого народу. У часи політичних та етичних криз відповідальність інтелектуалів і творців за формування суспільної свідомості є не менш важливою. Їхні позиції можна трактувати як заклик до залучення митців та інтелектуалів до суспільних справ, а також як нагадування, що слово має силу формувати реальність. І врешті, prometeїський мотив страждання за вищу ідею чи цінності все ще присутній у літературі, кіно, мистецтві та культурі, які часто звертаються до архетипів бунту та самопожертви. Ці універсальні теми забезпечують спадковість діалогу між минулим і теперішнім, показуючи, що боротьба за свободу, справедливість та гідність не втрачає своєї актуальності в жодну епоху.

Ключові слова: prometeїзм, універсальні цінності, суверенітет та незалежність, митець як моральний провідник свого народу.

### **Sformułowanie problemu w ujęciu ogólnym i jego powiązanie z ważnymi zadaniami naukowymi lub praktycznymi**

Analiza romantycznego prometeizmu w dziełach Adama Mickiewicza i Tarasa Szewczenki jest istotna, ponieważ temat ten ma uniwersalne znaczenie i pozostaje aktualny dla współczesnego społeczeństwa. Idee buntu przeciwko niesprawiedliwości, walki o wolność i ochrony praw człowieka i narodu znajdują swoje odzwierciedlenie we współczesnych procesach społecznych i politycznych, zwłaszcza w kontekście współczesnych ruchów wyzwoleniczych i dążenia do suwerenności. Dlatego też badanie prometeizmu jako zjawiska literackiego pozwala na głębsze zrozumienie historycznych, kulturowych i filozoficznych przesłanek tych procesów oraz ich znaczenia we współczesnym świecie.

### **Analiza badań i publikacji**

Temat prometeizmu znalazł już pewne odzwierciedlenie w pracach naukowych polskich i ukraińskich uczonych: Głowńskiego M. [1], Cybulskiego V. [10], Lepky'ego B. [5], Tkaczuka O. [9], którzy wskazują, że zarówno Mickiewicz, jak i Szewczenko ilustrują w swych obrazach literackich prometeizm nie tylko jako mitologiczny archetyp, ale także jako uniwersalny symbol ludzkiego pragnienia sprawiedliwości i lepszego życia.

### **Formułowanie celów artykułu**

Badanie zjawiska prometeizmu w literaturze romantycznej, w szczególności w twórczości Adama Mickiewicza i Tarasa Szewczenki, mające na celu wskazanie jego głównych cech oraz ukazanie jego znaczenia dla kształtowania się samoświadomości narodowej i idei narodowyzwoleniczej w literaturze polskiej i ukraińskiej. Określenie czynników motywujących ludzi do walki o prawa jednostki, przeciwstawiania się korupcji lub nadużywaniu władzy to kwestie, które, podobnie jak w epoce romantyzmu, wymagają odwagi i gotowości do stawienia czoła systemowej niesprawiedliwości.

### **Prezentacja materiału głównego**

«Dziady» i «Kaukaz» powstały w okresie, gdy Polska i Ukraina przeżywały trudne chwile, związane z naruszeniem ich suwerenności przez zaborcze mocarstwa. «Dziady» zostały stworzone w 1832 roku, gdy Adam Mickiewicz przebywał na wygnaniu po Powstaniu Listopadowym w Dreźnie. Polska znalazła się pod władzą trzech imperiów — Pruskiego, Austriackiego i Rosyjskiego — w wyniku trzeciego rozbioru, który miał miejsce w 1795 roku. Ten tragiczny rozdział w historii Polski doprowadził do jej całkowitego rozbioru i utraty niepodległości na ponad sto lat. Wszystkie trzy państwa zaborcze dążyły do osłabienia polskiej tożsamości narodowej i wymazania świadomości narodowej. W «Dziadach» Mickiewicz interpretuje wydarzenia Powstania Listopadowego jako część szerszego kontekstu walki o zachowanie wolności i suwerenności Polski. Autor podkreśla heroizm i odwagę uczestników powstania, zaznaczając, że pomimo ostatecznej porażki wojskowej ich działania miały ogromne znaczenie dla kształtowania tożsamości narodowej oraz umacniania ducha polskiego narodu.

«Kaukaz» został napisany w 1845 roku, podczas drugiego powrotu Tarasa Szewczenki na ojczyznę. W XIX wieku Ukraina znajdowała się w trudnej sytuacji politycznej, spowodowanej długotrwałą rywalizacją między różnymi państwami europejskimi. Imperium Rosyjskie i Austro-Węgry były dwiema głównymi siłami walczącymi o wpływy na tych terenach. Imperium Rosyjskie, dążąc do rozszerzenia swojej kontroli na wschodnich granicach Europy, stopniowo zajmowało terytoria Ukrainy, szczególnie po rozbiorach Polski w XVIII wieku. Ukraina stała się integralną częścią Rosji, co wiązało się z procesem rusyfikacji, czyli narzucaniem języka rosyjskiego, kultury i administracji. Jednocześnie część Ukrainy znajdowała się pod kontrolą Austro-Węgier, szczególnie po rozbiorach Polski i upadku Rzeczypospolitej w XVIII wieku. Austro-Węgry dążyły do utrzymania swojej dominacji na terytorium Galicji i Bukowiny, co również wpływało na życie społeczne, kulturalne i polityczne regionu. Podział Ukrainy między te dwa imperia uczynił kraj miejscem intensywnej walki o autonomię i niepodległość. Naród ukraiński, pomimo podziału, dążył do zachowania swojej narodowej i kulturowej tożsamości, co doprowadziło do powstania ruchów narodowych i oporu wobec obcej władzy.

Te dzieła wcielają idee buntu i oporu wobec obcej dominacji, ponieważ tworzący je poeci wyznawali idee liberalne i (choć w różnym stopniu) sprzeciwiali się caratowi, narażali swoją wolność, a nawet życie. Miłość do ojczyzny zaczęła mieć głębsze znaczenie w tekstach literackich.

«Dziady» Adama Mickiewicza to jedno z najważniejszych dzieł polskiej literatury romantycznej, które nie tylko wnikliwie bada ludzką duszę, ale także odzwierciedla złożone relacje między jednostką a zbiorowością. Ten dramat stanowi nie tylko dzieło literackie, lecz także istotny dokument kulturowy, osadzony w kontekście historycznym i społecznym ówczesnej Polski. Mickiewicz, czerpiąc z tradycji ludowych obrzędów związanych z pamięcią o zmarłych, tworzy unikalną narrację, która łączy elementy mistycyzmu, filozofii i polityki.

W «Dziadach» autor stawia fundamentalne pytania dotyczące życia, śmierci i zaświatów, eksplorując tematykę miłości, żalu, a także dążenia do niepodległości narodowej. Przez pryzmat zjawisk nadprzyrodzonych i dialogów między duchem a żywymi postaciami, Mickiewicz ukazuje głęboką więź między przeszłością a teraźniejszością, zwracając uwagę na rolę pamięci i tradycji w kształtowaniu tożsamości narodowej.

Dzieło to nie tylko odsłania osobiste tragedie bohaterów, ale także nawiązuje do szerszego kontekstu społecznego, komentując rzeczywistość polityczną Polski w dobie zaborów. «Dziady» stają się zatem manifestem

romantycznym, w którym Mickiewicz odnajduje nowe sposoby wyrażania emocji, sprzeciwiając się panującym konwencjom literackim i społecznym. W niniejszej pracy podejmę się analizy głównych tematów i motywów «Dziadów», a także ich znaczenia w kontekście polskiego romantyzmu oraz wpływu na kształtowanie się narodowej świadomości.

W polskim romantyzmie prometeizm szczególnie uwidocznił się w twórczości Mickiewicza, zwłaszcza w scenie Improwizacji III części «Dziadów». «Dziadów» część III opowiada o martyrologii narodu polskiego i daje nadzieję na wybawienie.

«Na wymowę ideową dzieła lektury składają się martyrologiczna dokumentacja nieszczęść narodowych, prorocza lamentacja, dantejska pasja oskarżycielska, miłość charytatywna, społeczny katolicyzm typu de Lamennais'go, wreszcie, co oczywiste, wielki, terapeutyczny akt wiary, nadziei i pocieszenia» [ 1. c.59].

Postacią wyrażającą bunt w tym utworze jest Konrad. Bunt Konrada ma dwa istotne aspekty: jako natchniony artysta, sprzeciwia się Bogu, a także przeciwstawia się istnieniu zła na świecie. Najbardziej jednak oburza go zniewolenie jego narodu, które uważa za największą obrazę dla swojego poczucia moralności.

Motywy buntownicze obecne w dziełach Mickiewicza wywodzą się z jego własnej postawy buntowniczej, gdyż jak sam stwierdził: „W rewolucji trzeba być rewolucjonistą i kto nim nie jest, upada” [ 2. c.90]. To wewnętrzne napięcie, niezgoda na zastane porządki społeczne i dążenie do zmiany rzeczywistości stanowiły inspirację dla wielu jego utworów, co zresztą widać postawie Konrada.

Zrozpaczony i zaniepokojony cierpieniem Polski, bohater próbuje nawiązać kontakt z Bogiem w poszukiwaniu zrozumienia i pocieszenia. Jednakże, gdy nie otrzymuje odpowiedzi, przeżywa głębokie rozczarowanie i gniew. Uważa, że Bóg, który pozwala na takie wielkie cierpienie i upokorzenie narodu, nie może być Bogiem miłosiernym ani sprawiedliwym. Ludzie muszą cierpieć, a Bóg nieustannie milczy. Zdenerwowany brakiem odpowiedzi, chce nazwać Boga jedną z najgorszych obelg:

Odezwij się, – bo strzelę przeciw Twej naturze;  
Jeśli jej w gruzy nie zburzę, To wstrząsnę całym państw Twoich obszarem;  
Bo wystrzelę głos w całe obręby stworzenia:  
Ten głos, który z pokoleń pójdzie w pokolenia:  
Krzyknę, żeś Ty nie ojcem świata, ale...[2. C.122]

Rzucenie bluźnierstwa było konieczne dla ukazania prometejskiej potęgi. Poprzez gest lekceważenia, bohater wyraża swoje niezależne myślenie i odwagę w konfrontacji z autorytetami, co jest istotną cechą prometejskiej postawy.

«Kaukaz» Tarasa Szewczenki to jedno z najbardziej znaczących dzieł w ukraińskiej literaturze romantycznej, które ukazuje nie tylko literacki kunszt autora, ale także jego głębokie zaangażowanie w sprawy narodowe i społeczne. Poemat stanowi refleksję nad losem Ukrainy, a także nad losem narodów, które doświadczyły ucisku i niesprawiedliwości. Szewczenko, jako wrażliwy obserwator i uczestnik życia społecznego, podejmuje tematykę wolności, oporu wobec tyranii oraz walki o tożsamość narodową.

W «Kaukazie» autor wykorzystuje symbolikę gór, które stają się metaforą zarówno siły i majestatu, jak i trudności, z jakimi borykają się narody w dążeniu do wolności. W utworze widać wpływy romantyzmu, takie jak fascynacja naturą, emocjonalność oraz indywidualizm, ale także głębokie poczucie solidarności z innymi ludami, które cierpią pod jarzmem imperialnym. Poemat nie tylko odsłania osobiste dramaty i tęsknoty autora, ale także pełni funkcję społecznego protestu przeciwko zniewoleniu i niesprawiedliwości.

Dzięki swojej uniwersalności «Kaukaz» dotyka tematów, które pozostają aktualne w kontekście współczesnych zmagania o wolność i godność. W niniejszej pracy postaram się przybliżyć główne motywy i tematy poruszane w «Kaukazie», analizując ich znaczenie w kontekście ukraińskiego romantyzmu oraz wpływ na kształtowanie się narodowej świadomości w XIX wieku.

«Kaukaz» można uznać za początek ukraińskiego prometeizmu, co trafnie zauważył Bogdan Lepkij w swojej książce, w której szczegółowo przeanalizował życie i twórczość ukraińskiego wieszczki romantycznego. Lepkij podkreśla, że to właśnie Szewczenko wprowadził motyw prometeizmu do literatury ukraińskiej, tworząc analogię między cierpiącym Prometeuszem a uciśnionym narodem.

«Szewczenko bronił woli przed przemocą, poszedł na bitwę z carem. Nieśmiertelny wizerunek Prometeusza stał się jego własnym symbolem. Kaukaz jest początkiem ukraińskiego prometeizmu» [ 5. c. 67].

Taras Szewczenko przedstawia postać Prometeusza jako symbol buntu, wolności i walki o niepodległość narodu ukraińskiego. Pisarz posługuje się mitem greckim, aby wyrazić swoje idee niepodległościowe i pragnienie wolności dla swojego narodu. Autor opisuje bunt i opór przeciwko władzy, która uciska naród ukraiński. Prometeusz w mitologii greckiej ponosił surowe konsekwencje za swój bunt. Podobnie bohaterowie poematu Szewczenki często ponoszą ofiary, walcząc o niepodległość i godność swojego narodu.

W czasach pańszczyzny panowie feudalni karali poddanych za różne naruszenia w zależności od lokalnych praw i zwyczajów. Kary mogły być bardzo surowe i bezlitosne, ponieważ poddani byli własnością panów feudalnych i nie mieli prawie żadnych praw ani zabezpieczeń. Kripany buntujący się przeciwko feudalnemu panowaniu narażali się na surowe kary, takie jak brutalne chłostanie aż do śmierci lub sprzedaż do innej zamożnej rodziny. Jednak jedną z najdotkliwszych kar dla zbuntowanych jednostek było ich zesłanie na Syberię, gdzie poddawano ich ciężkim

torturom. W swoim poemacie ukraiński wieszcz romantyczny opisuje pragnienia na szczęśliwą przyszłość w sposób pełen poetyckiej wizji i głębokiego uczucia. Jego marzenia, mimo wszystko, stają się rzeczywistością.

Autor bezpośrednio ujawnia obraz Prometeusza w poemacie. Prometeusz jest przedstawiony jako przykuty do skał Kaukazu, znęcany przez orła, który pożera mu wątrobę. Poeta porównuje los bóstwa greckiego do sytuacji uciskanych narodów, podkreślając, że podobnie jak Prometeusz, który, mimo nieustających cierpień, nadal pozostaje przy życiu, tak samo narody, doświadczając udręku, nie tracą swojego ducha walki i niepodległości. Prometeusz, cierpiący z powodu wiecznie odrastającej wątroby wyjadanej przez orła, symbolizuje niekończące się cierpienia narodów pod rosyjskim panowaniem. Szewczenko podkreśla, że mimo tego bólu, Prometeusz nie ulega i nie rezygnuje z walki, podobnie jak naród ukraiński, które nie poddaje się w swojej walce o niepodległość.

Za górami góry, chmurami spowite,  
Niedolą zasiane, krwią zlane po szczyty.  
Tam karany Prometeusz  
Wieki cierpiąc, żyje,  
Orzeł co dzień Boży żebra,  
Serce mu rozbija.  
Wciąż rozbija, lecz nie spije  
Krwi ożywczej owej –  
Ono bowiem znów odżywa  
I śmieje się znowu.  
Nie umiera dusza nasza,  
Nie umiera wola [3. c. 114].

Prometeizmem w twórczości Tarasa Szewczenki zajmował się Oleksandr Tkaczuk. Badacz dochodzi do wniosku, że opierając się na światowej tradycji, autor Kaukazu wypełnił odwieczny obraz Prometeusza nową semantyką. Prometeusz Szewczenki ucieleśnia ideę wolnej woli i niezłomność, nieśmiertelność i niezwykłość ludu, który walczy o wolność. Dlatego «Kaukaz» staje się najtrafniejszym przejawem prometeizmu, a wizerunek Prometeusza można odczytać jako metaforę woli oraz symbol zwycięstwa tyranii [6. c. 65].

W książce poświęconej prometeizmu w twórczości Szewczenki badacz skomentował również postawę greckiego Tytana:

«Dla Szewczenki Prometeusz staje się ucieleśnieniem niezwykłego męczennika, przeciwnika despotyzmu, obrońcy idei wolnościowych i dumnego człowieka, który poświęca się w imię prawdy i wolności» [6. c. 53].

W utworze pragnie się zaszczepić akceptację dla patriotycznej i odważnej walki, jednocześnie potwierdzając nieśmiertelność narodową. Zdecydowanie skierowane jest przeciwko państwu, która jest postrzegana jako dusiciel wolności, nosiciel ciemności oraz cierpienia. Prometeusz w poemacie Szewczenki wyrasta na symbol serca, przede wszystkim serca narodu ukraińskiego, które jest złamane, ale które pozostaje żywe na zawsze.

Prometeusz Szewczenki jest ucieleśnieniem humanistycznych wartości ludzkości od samego początku do końca. Nie ma na świecie takiej mocy, która mogłaby wypić krew z rozdieranego serca Prometeusza, które jednak ŻYJE bo dobrowolnie bierze na siebie cierpienie; krew ta staje się krwią życiodajną, a jej źródło – serce – nieustannie się odradza. Dopóki drapieżniki nie wypiją życiodajnej krwi z serca Prometeusza, on nie umrze, ale dusza ludu i jego wolność będą żyły.

Wydaje się, że w kolejnych wersach wyraźnie widoczny jest motyw walki z Bogiem, charakterystyczny dla postawy prometejskiej.

Nie nam wieść z Tobą waśń tu jakąś!  
Nie nam osądzać Twoje sprawy!  
Nam tylko płakać, płakać, płakać  
I miesić chleb powszedni krwawym  
Wciąż potem naszym oraz łzami,  
Bo kat znów znęca się nad nami,  
A spita prawda śpi snem prawym.  
Kiedy ona się obudzi,  
Kiedy legniesz, Boże,  
By odpocząć, przemęczony?  
Nam pozwolisz pożyć!  
Wciąż wierzymy w Twoje moce  
I w Ducha żywego.  
Wstanie prawda! wstanie wolność!  
Do Ciebie jednego  
Wszystkie ludy się pomodlą  
I na wieków wieki.  
A na razie płyną rzeki,  
Krwawe płyną rzeki! [3. c. 118]

Jednakże nie jest to przejaw buntu przeciwko Bogu, charakterystyczny dla postawy prometejskiej. W tym, jak gdyby w modlitewnym „wierzymy” poety widać jego niezdolność do pogodzenia łaski ze sprawiedliwością, w duszy artysty przeważa poczucie metafizycznego żalu człowieka. Obowiązkiem ludu chrześcijańskiego, zdaniem poety, nie jest wypowiadanie się przeciwko Bogu Stwórcy i potępienie Jego czynów, ale wytrwałe oczekiwanie, aż stanie się cud i zostanie wypowiedziane najprawdziwsze słowo prawdy.

Autor zasługuje na uznanie za sposób, w jaki ukazał prometeizm w swoim poemacie. Jego interpretacja tej starożytnej postaci jest głęboka i wielowymiarowa. Aby charakteryzować potężny wpływ tego dzieła, który wzywa ludzi do walki o wolność, Bogdan Lepkij porównuje je do wybuchającego wulkanu:

«Kaukaz» eksploduje przed czytelnikiem jak wulkan: od środka rzuca płomienie, dym, siarkę, potem znów gorącą lawę, w której topiły się wszelkiego rodzaju pierwiastki. Pod względem siły, wybuchowości i bezpośredniości Kaukaz nie ma równą pracę. Ten poemat miażdży, pali, zabija ironią, zamraża prawdą, oślepia błyskawicznymi porównaniami. To bardzo wyjątkowa rzecz [5. c. 67-68].

Jak możemy zauważyć, poeci różnie interpretowali i przedstawiali wątek prometejski. W III części «Dziadów» Adama Mickiewicza oraz w «Kaukazie» Tarasa Szewczenki ten motyw przybiera unikalne formy, które odzwierciedlają zarówno indywidualne wizje autorów, jak i kontekst historyczno-kulturowy ich twórczości.

W III części «Dziadów» Mickiewicza, postać Konrada jest przykładem prometeizmu w literaturze polskiej. Konrad, jako natchniony poeta, buntuje się przeciwko Bogu, kwestionując Jego sprawiedliwość i porządek świata. Jego monolog w Wielkiej Improwizacji to pełen pasji i gniewu protest przeciwko niesprawiedliwości i cierpieniu narodu polskiego. Konrad nie tylko buntuje się przeciwko boskim planom, ale również pragnie wziąć odpowiedzialność za losy swojego ludu, co jest esencją prometeizmu – walki jednostki z potężnym autorytetem dla dobra wspólnego.

W «Kaukazie» Tarasa Szewczenki, motyw prometejski jest ukazany przez postać Prometeusza, który symbolizuje walkę ukraińskiego narodu o wolność i niepodległość. Szewczenko przedstawia Prometeusza jako uosobienie niezłomności i odwagi w walce przeciwko tyranii. W odróżnieniu od Mickiewicza, który skupia się na indywidualnym buncie i osobistej walce Konrada, Szewczenko kładzie większy nacisk na zbiorowy opór i solidarność narodu. Prometeusz w «Kaukazie» to symbol nieustępliwości i poświęcenia w dążeniu do wolności, co odzwierciedla narodowe aspiracje i cierpienia Ukraińców pod zaborami. W przypadku poematu Szewczenki, motyw buntu nie łączy się z jedną wyraźną postacią, jak w «Dziadach». Sposób manifestacji nurtu prometejskiego jest zakorzeniony głównie w idei przedstawionej w danym dziele.

#### Wnioski z tego badania i perspektywy dalszych badań w tym kierunku

Obaj poeci, Adam Mickiewicz i Taras Szewczenko, choć odmiennie interpretują prometeizm, w swojej twórczości łączą ważny motyw walki z niesprawiedliwością i uciskiem. Bunt prometejski, który przewija się w ich twórczości, pokazuje nie tylko siłę jednostki i ludu w dążeniu do wolności, ale także podkreśla moralne i etyczne wymogi, które napędzają tę walkę. Zarówno Mickiewicz, jak i Szewczenko w swoich obrazach literackich pokazują, że prometeizm to nie tylko mitologiczny archetyp, ale także uniwersalny symbol ludzkiego pragnienia sprawiedliwości i lepszego życia.

Motyw prometeizmu, choć ma swoje korzenie w mitologii starożytnej, pozostaje aktualny i ma ponadczasowe znaczenie. Odzwierciedla ważne dylematy, aspiracje i wartości, które są fundamentalne dla ludzkiej egzystencji, niezależnie od kontekstu kulturowego czy epoki. W ich twórczości stanowisko prometejskie staje się źródłem inspiracji do refleksji nad naturą człowieka, jego dążeniami i pragnieniem sprawiedliwego i lepszego świata.

Zarówno Mickiewicz, jak i Szewczenko pokazują, że walka o wolność i godność nie jest tylko walką jednostki, ale wspólnym wysiłkiem całych narodów. Bunt Prometeusza staje się nie tylko osobistym aktem oporu, ale także uniwersalnym manifestem ducha ludzkiego, który nie poddaje się tyranii i dąży do prawdy i sprawiedliwości. Ich dzieła uświadamiają, że postawa prometejska jest głęboko zakorzeniona w historii ludzkości i odzwierciedla odwieczne pragnienie ludzi, by walczyć z uciskiem i dążyć do lepszej przyszłości.

W rezultacie prometeizm nie tylko zainspirował ich twórczość, ale także ukształtował ich sposób myślenia o ludzkości i jej wartościach. Ta uniwersalność sprawia, że prometeizm jest aktualny i inspirować przyszłe pokolenia, które starają się zrozumieć swoje miejsce w świecie i aktywnie dążyć do osiągnięcia swoich najgłębszych aspiracji.

#### Literatura

1. Głowiński M. „Ten śmieszny Prometeusz”, w: idem, Mity przebrane, Kraków 1994, 243 s.
2. Mickiewicz A. Dziady. Warszawa. 1998. Дзяди. Варшава, 1998. 336 с.
3. Poemat Tarasa Szewczenki „Kaukaz” w tłumaczeniu Piotra Kuprysia [Електронний ресурс]. URL: <https://nadbuhom.pl/poemat-tarasa-szewczenki-kaukaz-w-tlumaczeniu-piotra-kuprysia/> (дата звернення 15.11.2024).
4. Rowiński C. Prometeusz, w: Mit – człowiek – literatura, red. i wstęp S. Stabryła, Warszawa. 1992, S. 13–40.
5. Лепкий Б. Про життя і творчість Тараса Шевченка. Київ, 1994. 176 с.
6. Ткачук О. Інтертекст поеми „Кавказ” Тараса Шевченка: прометеїзм в орієнтальному дискурсі. Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль : Медобори, 2012. 131 с.

---

**References**

1. Głowiński M. „Ten śmieszny Prometeusz”, w: idem, Mity przebrane, Kraków 1994, 243 s.
2. Mickiewicz A. Dziady. Warszawa. 1998. Dziady. Varshava, 1998. 336 s.
3. Poemat Tarasa Szewczenki „Kaukaz” w tłumaczeniu Piotra Kuprysia [Elektronnyi resurs]. URL: <https://nadbuhom.pl/poemat-tarasa-szewczenki-kaukaz-w-tlumaczeniu-piotra-kuprysia/> (data zvernennia 15.11.2024).
4. Rowiński C. Prometeusz, w: Mit – człowiek – literatura, red. i wstęp S. Stabryła, Warszawa. 1992, S. 13–40.
5. Lepkyi B. Pro zhyttia i tvorchist Tarasa Shevchenka. Kyiv, 1994. 176 c.
6. Tkachuk O. Intertekst poemy „Kavkaz” Tarasa Shevchenka: prometeizm v oriientalnomu dyskursi. Ternop. nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka. Ternopil : Medobory, 2012. 131 c.